

John Hattie: daag leerlingen uit hun eigen leraar te worden

Marcel Bogaarts in samen- spraak met John Hattie

Marcel Bogaarts is manager Educatieve Dienst-
verlening bij Bazalt. E-mail: mbogaarts@bazalt.nl

In deze bijdrage die aansluit op het artikel 'Meer impact van de leraar op het leren', gepubliceerd in *Basisschoolmanagement* nummer 8, 2013 wordt ingegaan op 4 onderdelen die te maken hebben met het starten van de les.

De onderwijsinhoudelijke verantwoordelijkheid is de belangrijkste en de meest kritische opdracht die schoolleiders hebben. Ze stellen zich regelmatig de vraag welke verbetering zij kunnen implementeren en hoe ze het resultaat daarvan meetbaar kunnen maken. John Hattie bracht een omvangrijke collectie onderzoeken bij elkaar (1.000 meta-analyses, > 50.000 onderzoeken waarbij meer dan 280.000.000 leerlingen betrokken waren) en concludeerde op welke wijze leraren het meeste uit hun leerlingen halen: zorg dat de leerling liefde ontwikkelt voor leren en leer hem zijn eigen leraar te zijn. Hij licht dit toe in zijn uitgave 'Leren zichtbaar maken'. Hij geeft hierin een lijst met 43 items waarmee een school aanwijsbare verbeteringen kan behalen. In dit artikel gaan we in op 4 onderdelen die te maken hebben met het starten van de les. Check hoe u scoort.

Klasklimaat

Het klimaat in de klas, geëvalueerd vanuit het perspectief van de leerling wordt gezien als eerlijk: leerlingen vinden dat het goed is om te zeggen: 'ik weet het niet' of: 'ik heb hulp nodig'. Er is een hoge mate van vertrouwen en leerlingen geloven dat ze gehoord worden. Leerlingen weten dat het doel van de les is om te leren en vooruitgang te boeken.

In *Leren Zichtbaar Maken* noemt Hattie een goed klasklimaat als een van de belangrijkste factoren om het onderwijs te bevorderen. Een goed klimaat is de vaardigheid van de leraar om het leerproces van een leerling zo weinig mogelijk te laten verstoren. Hij is alert en ziet snel of er problemen zijn en handelt daar ook snel naar. Leraren moeten zich hiervoor richten op dat wat in de klas gebeurt en wat er staat te gebeuren, en hoe deze zaken het leren van elke leerling kunnen beïnvloeden. Om een dergelijke positieve con-

trole te krijgen, nemen we de relatie van leraar en leerling onder de loep. Zorg, vertrouwen, samenwerking, respect en teamwork zijn nodig, omdat dit de vaardigheden zijn die zorgen dat de klas niet alleen fouten accepteert, maar die ook ziet als welkome informatie. Voor leraren en leerlingen moet het doel van de les en de succescriteria (wat moet de leerling kunnen om het doel te bereiken) duidelijk zijn. Ze moeten begrijpen dat leren met horten en stoten gaat, dat het gepaard gaat met fouten en dat het nodig is dat de hele klas bij het leren is betrokken. De leerdoelen moeten een uitdaging op het juiste niveau vormen en de verschillen tussen wat een leerling weet en kan en wat hij zou moeten weten en kunnen, moeten aan het eind van een les-serie zijn verkleind. Een positief, zorgzaam, respectvol klimaat in de klas is een eerste voorwaarde. Voor kans op positieve ontwikkeling moeten leerlingen merken dat er een bepaalde mate van controle is, dat er een veilige omgeving is en dat het er respectvol en eerlijk aan toe gaat bij het lesgeven. Dit betekent natuurlijk niet dat alle leerlingen in de klas in aanbidding opkijken naar de leraar, muisstil zijn, aandachtig luisteren en zonder problemen samenwerken en meedoen. Maar het betekent wel dat ze zich veilig voelen en durven laten zien wat ze nog niet weten. Ze hebben er vertrouwen in dat ze in de samenwerking met klasgenoten en leraar eerlijk worden behandeld en dat de reacties in bepaalde opzichten voorspelbaar zullen zijn (vooral als ze om hulp vragen).

Vertrouwen in de professionele leergemeenschap

In de lerarenkamer heerst een hoge mate van onderling vertrouwen (respect voor ieders rol in het leren, respect voor deskundigheid, persoonlijke aandacht voor anderen en een hoog niveau van integriteit) bij het maken van beleid.

Een positief, zorgzaam, respectvol klimaat in de klas is een eerste voorwaarde

en het nemen van onderwijskundige beslissingen.

Hoe sterker het vertrouwen is binnen een school, des te groter is het succes van die school. Een van de meest fascinerende onderzoeken naar de kracht van vertrouwen is dat van Bryk en Schneider (2002), een analyse van 400 scholen. Zij ontdekten dat hoe hoger het niveau van onderling vertrouwen in een school (directie, leraren, leerlingen, ouders) was, des te hoger waren de verbeteringen van de resultaten van de standaardtesten. Zij redeneerden dat onderling vertrouwen een essentieel onderdeel is van positief en effectief schoolbestuur, waarvan het beleid zich richt op verbeteringen. Een dergelijk vertrouwen is de lijm tussen relaties, zowel in de klas als in de lerarenkamer, wanneer besluiten worden genomen die invloed hebben op het onderwijs en het welbevinden van de leerlingen.

Het begrip 'relationeel vertrouwen' van Bryk en Schneider verwijst naar de onderlinge sociale uitwisseling die plaatsvindt in een school (in de klas en in de lerarenkamer) en is gebaseerd op vier punten:

-) *Respect* is de erkenning van de rol die een ieder speelt bij het leren.
-) *Competentie* in de uitvoering van een rol staat voor de mogelijkheden die iemand heeft om de gewenste resultaten te bereiken.
-) *Persoonlijke waardering* voor anderen geeft weer hoeveel meer iemand doet dan strikt nodig is voor iemand anders.
-) *Integriteit* is de overeenkomst

tussen wat mensen zeggen en wat ze doen.

Hoe scoort u op deze vijf punten op de 'Leraarvertrouwensschaal' van Bryk en Schneider?

1. Leraren op deze school vertrouwen elkaar.
2. Op deze school mag je met andere leraren praten over gevoelens, zorgen en frustraties.
3. Leraren hebben waardering voor collega's die het voor touw nemen om verbeteringen op school te organiseren.
4. Leraren op deze school hebben respect voor collega's die gespecialiseerd zijn in hun vak.
5. Leraren voelen zich gewaardeerd door hun collega's.

Waar een goede onderlinge verhouding is, wordt vakmanschap herkend en zijn fouten niet alleen acceptabel, maar zelfs welkom. Door te ontdekken wat we niet weten, kunnen we leren. Als we geen fouten mogen maken, zouden we minder leren (of daar de behoefte toe voelen). Een goede sfeer en vertrouwen zijn noodzakelijk om te leren van fouten en leerlingen zo beter te bereiken met ons lesgeven.

Een van de moeilijkste onderdelen van dit onderlinge vertrouwen is het vertrouwen tussen klasgenoten onder elkaar en leraren onder elkaar. Leerlingen kunnen wreed zijn als een van hun klasgenoten laat merken iets 'niet te weten'. Leraren kunnen het in een klas zo organiseren dat iets 'niet weten' niet negatief is en niet tot vervelende opmerkingen of reacties mag leiden. In zo'n klas kunnen leerlingen zoeken naar wat ze nog niet weten om efficiënt en effectief aan verbetering te werken en succes in de les te behalen. Dit geldt ook voor de schoolleiding ten opzichte van hun leraren.

Balans tussen oppervlakkig en diep begrip

Leraren en leerlingen zijn zich be-

wust van de balans tussen oppervlakkig, diep en conceptueel begrip binnen de lesdoelen.

Er zijn drie hoofdniveaus van resultaten die leraren moeten overwegen als ze hun lessen voorbereiden, geven en evalueren:

1. oppervlakkige kennis om de leerstof feitelijk te begrijpen
2. dieper inzicht in hoe kernbegrippen uit de leerstof met elkaar in verband staan
3. conceptueel begrip van de essentie(s), op basis van 1 en 2

Bijvoorbeeld bij aardrijkskunde:

1. weten wat bedoeld wordt met een polder
2. samenhang zien van de noodzaak van dijken, afwatering en het lage niveau van de polder
3. begrijpen hoe een natuurwet als zwaartekracht en menselijke actie op elkaar inwerken

Veel lessen in de klas betreffen oppervlakkig leren en de vraag is of deze nadruk gewenst is. Hattie pleit voor een meer evenwichtige verdeling van oppervlakkig en diep leren. Zo kunnen leerlingen beter komen tot inzicht en begrip dat ook op andere leerstof kan worden toegepast. Er is geen plaats voor een stampfabriek, voor op toetsen gericht onderwijs, voor scholen die oppervlakkige denkvaardigheidstrainingen promoten of voor het enkel reproduceren van feitjes. De keuze die in de klas en bij leeractiviteiten wordt gemaakt om dit te maximaliseren, is het kenmerk van kwaliteitsonderwijs (Kennedy, 2010). Leerlingen hebben goed door wat leraren willen als ze luisteren naar hun vragen en als ze hun opdrachten en toetsen controleren (zowel de soort, als de antwoorden) en ze weten uit ervaring dat in te veel klaslokalen de oppervlakkige kennis het meest gewaardeerd wordt: 'kom maar op met de feiten'. Daardoor hebben ze met stampen, veel weten en een oppervlakkige benadering van wat ze moeten leren succes.

Daarom zouden leraren al in hun voorbereiding na moeten denken over de verhouding tussen oppervlakkige kennis en dieper begrip. Ze zouden daar ook de leerlingen over moeten informeren. En met formatieve toetsen evalueren of dit ook bereikt is.

Andere doelen van het leren kunnen het verder automatiseren, efficiënter uitvoeren of ophalen van vaardigheden zijn. Vaak moeten we, om diep inzicht en conceptueel begrip te krijgen, de oppervlakkige kennis automatiseren, zodat leerlingen die kennis kunnen gebruiken op een hoger denkniveau. Daardoor zullen leerlingen niet alleen maar leren door vallen en opstaan en eerder werken aan een strategische aanpak als ze iets 'niet weten'.

Rol van klasgenoten en sociale steun

Leraren en leerlingen gebruiken de kracht van klasgenoten op een positieve manier om het leren te verbeteren.

Veel van het leren en toetsen op onze scholen is gericht op het individu, maar leren en leven doen we met elkaar. Het effect van klasgenoten op het leren is hoog ($d = 0,52$) en zou zelfs veel hoger kunnen zijn als we negatieve invloeden zouden kunnen verminderen. Klasgenoten hebben invloed op het leren met helpen, uitleggen, vrienden zijn, feedback geven en zorgen dat de klas of school een plek is waar leerlingen elke dag willen komen (Wilkinson, Parr, Fung, Hattie & Townsend 2002). Klasgenoten geven zorg, steun en hulp. Ook helpen ze bij het oplossen van conflicten en dat betekent dat er meer leeransen en betere leerresultaten zijn (Anderman & Anderman, 1999). Leerlingen, zeker adolescenten, willen indruk maken op hun klasgenoten en een doel kan zijn dat te laten gebeuren door goede schoolresultaten (Carroll e. a. 2009). Leerlingen kunnen zich op

school eenzaam voelen en niet goed geaccepteerd worden. In de klas kan dat leiden tot teruggetrokken gedrag en verminderde prestaties. Ze moeten het gevoel hebben dat ze erbij horen en zo'n signaal kan van hun klasgenoten komen. De onderzoeken die gedaan zijn naar leerlingen die een nieuwe school bezochten, geven aan dat het maken van vrienden in de eerste maand de belangrijkste voorwaarde voor succes is (Galton e. a. 2000; Pratt en George, 2005). Het is een verantwoordelijkheid van school toe te zien op vriendschappen van leerlingen, te zorgen dat de klas nieuwkomers verwelkomt en dat alle leerlingen minimaal het gevoel hebben erbij te horen.

Roseth, Fang, Johnson & Johnson (2006: 7) concludeerden: 'als je de leerresultaten van leerlingen wilt verbeteren, geef dan elke leerling een vriend.'

Coöperatief leren is een krachtig middel. Het overtreft de alternatieven: coöperatief leren tegenover heterogene lessen, $d = 0,41$; voor coöperatief tegenover individueel leren, $d = 0,59$; voor coöperatief tegenover competitief

leren, $d = 0,54$; en voor competitief tegenover individueel leren, $d = 0,24$. Zowel coöperatief als competitief leren (zeker als het competitieve element het halen van persoonlijke records en niveaus betreft en niet een strijd is met andere leerlingen) zijn effectiever dan individuele methodes, wat weer wijst op de kracht van klasgenoten in het leerproces. Coöperatief leren is het meest krachtig nadat de leerlingen voldoende oppervlakkige kennis hebben opgedaan om mee te doen aan discussies en het leren met hun klasgenoten — meestal in een of andere gestructureerde vorm. Het is zeer nuttig voor het leren van concepten, verbaal redeneren, categoriseren, ruimtelijk inzicht, geheugen en bij het schatten-beoordelen-voorspellen.

Een andere vorm van leren met klasgenoten is het tutorschap ($d = 0,54$). Het effect is voor de tutor en de 'getutorde' even groot. Als we willen dat leerlingen zelfregulerend zijn en ze over hun eigen leren gaan, moeten ze veranderen van leerlingen in leraren voor zichzelf. En voor anderen; we leren veel meer als we

in iets moeten lesgeven, dan wanneer we door anderen worden bijgepraat. Het inzetten van klasgenoten is nuttig als oudere of betere leerlingen de jonge en nog niet zo goede leerlingen helpen.

Maar ook bij coöperatief leren, vooral als de leraar de leerling helpt bij het stellen van doelen voor de beheersing van de stof, het monitoren van de resultaten, het evalueren van de gevolgen en het geven van feedback.

*In dit artikel leest u diverse malen over een score d . Uit alle onderzoeken naar invloeden op leren, berekende Hattie de effectgrootte (d). Die varieerde van een negatief effect, $-0,34$, tot zeer positief, $1,4$. Het gemiddelde was een effectgrootte van $0,4$. Hattie stelt dat wij ons in het onderwijs zouden moeten richten op die activiteiten die **minimaal** $0,4$ scoren.*

In het het volgende nummer van Basisschoolmanagement wederom een onderdeel van Hattie's werk. Meer zien van het boek? <http://www.bazalt.nl/nieuwsbrief/hattie-preview>.

MR magazine

ACTUEEL MAGAZINE VOOR DE
MEDEZEGGENSCHAPSRAAD

MR magazine houdt u op de hoogte van de belangrijkste ontwikkelingen in het onderwijs. U krijgt heldere adviezen en deelt uw ervaringen met andere medezeggenschapsraden.

Neem nu een abonnement voor € 160,- per jaar via www.kluwer.nl. 50% korting op een abonnement voor de andere MR-leden op uw school.

www.kluwer.nl

Kluwer
a Wolters Kluwer business

